

УДК 343.9

О.Б. Сахарова,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
начальник відділу ДНДІ МВС України, м. Київ,
ORCID ID 0000-0002-9759-5324

АЛЬТЕРНАТИВНА МЕТОДИКА ОЦІНКИ ОБСЯГУ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті викладається альтернативна методика оцінки обсягу тіньової економіки України. Автором наголошується, що оціночні дані тіньової економіки, зроблені державними органами України, значно відрізняються від відповідних даних, наданих відомими міжнародними організаціями та окремими вченими. В результаті доводиться, що жодний із наявних методів оцінок тіньової економіки не надає однозначної відповіді про її обсяги, існують обмежені можливості застосування різних методів оцінки тіньової економіки в умовах нестійкого розвитку національної економіки. Тому важливим напрямом детінізації економіки є удосконалення статистичної оцінки обсягів тіньової економіки, що виступає метою статті.

Методологічним інструментарієм статті є: метод, запропонований академіком В.Ф. Прісняковим, який пояснює суспільні явища з позицій точних наук на основі застосування та обчислення критерію абсолютної стійкості ринкової системи, що широко застосовується в деяких математичних моделях в економіці зарубіжжя, а також методи вчення нестационарної макроекономіки.

Основними результатами дослідження, викладеними у статті, є обрахування обсягів тіньової економіки України з 2010 до 2017 рр. за методом В.Ф. Пріснякова та порівняння отриманих даних із відповідними розрахунками обсягу тіньової економіки, проведеними зарубіжними вченими Л. Медіной, Ф. Шнейдером та фахівцями Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

У результаті автор рекомендує застосовувати запропоновані теоретичні формули обрахування обсягу тіньової економіки для визначення цього важливого економічного показника на макроекономічному рівні. Наголошується, що з 2015 р. тіньова економіка почала скорочуватися по відношенню до ВВП, однак розмір цього поліпшення буде залежати від швидкості та ступеня відновлення економіки в 2018–2020 рр. З'ясовано, що зниження рівня тінізації національної економіки може відбутися в умовах переходу до фази активного відновлення економічного зростання.

Насамкінець у статті звертається увага, що наведені оцінки обсягу тіньової економіки стануть точнішими при використанні більшої кількості методів щодо визначення обсягу тіньової економіки, особливо тих, що останнім часом запропоновані зарубіжними вченими.

Ключові слова: тіньова економіка, національна безпека, економічна безпека, криміналізація економіки, корупція, оцінка обсягів тіньової економіки.

В статье излагается альтернативная методика оценки объема теневой экономики Украины. Автором отмечается, что оценочные данные теневой экономики, осуществленные государственными органами Украины, значительно отличаются от соответствующих данных, предоставленных известными международными организациями и отдельными учеными. В результате обосновывается, что ни один из существующих сегодня методов оценок теневой экономики не предоставляет однозначного ответа об ее объемах, существуют ограниченные возможности применения различных методов оценки теневой экономики в условиях неустойчивого развития национальной экономики. Поэтому важным направлением детенизации экономики является совершенствование статистической оценки объемов теневой экономики, что и выступает целью статьи.

Методологічним інструментарієм статті являються: метод, пропонується академіком В.Ф. Присняковим, який пояснює суспільні явища з позицій точних наук, на основі застосування і вивчення критерію абсолютної стійкості ринкової системи, наслідком широкого застосування в деяких математичних моделях в економіці зарубіжжя, а також методи вивчення нестационарної макроекономіки.

Основними результатами дослідження, викладеними в статті, є розрахунок обсягів тіньової економіки України з 2010 по 2017 рр. за методом В.Ф. Приснякова і порівняння отриманих даних з відповідними розрахунками обсягу тіньової економіки, виконаними зарубіжними ученими Л. Медіною, Ф. Шнейдером і спеціалістами Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

В результаті автор рекомендує застосовувати запропоновані теоретичні формули розрахунок обсягу тіньової економіки для визначення цього важливого економічного показника на макроекономічному рівні. Констатується, що з 2015 р. тіньова економіка почала скорочуватися по відношенню до ВВП, однак розмір цього покращення буде залежати від швидкості і ступеня відновлення економіки в 2018–2020 рр. Установлено, що зниження рівня тенізації національної економіки може статися в умовах переходу до фази активного відновлення економічного зростання.

В кінці викладення статті підкреслюється, що наведені оцінки обсягу тіньової економіки стануть більш точними при використанні більшої кількості методів по визначенню обсягу тіньової економіки, особливо тих, які були в останнє час пропонує зарубіжними ученими.

Ключові слова: тіньова економіка, національна безпека, економічна безпека, криміналізація економіки, корупція, оцінка обсягів тіньової економіки.

На сучасному етапі розвитку України тенізація вітчизняної економіки набуває особливої актуальності, оскільки є суттєвою загрозою національній безпеці країни в економічній сфері, стримує соціально-економічний розвиток країни та нерідко поєднана із загальною криміналізацією суспільства. Зокрема, згідно з розділом 3 Стратегії національної безпеки України однією із актуальних загроз національній безпеці України визнано високий рівень “тенізації” та криміналізації національної економіки, а також кримінально-кланову систему розподілу суспільних ресурсів [1]. Рівень тіньової економіки є індикатором національної, зокрема економічної, безпеки країни.

До цього слід додати, що у Давосі на початку січня 2017 р. Всесвітнім економічним форумом (The Global Risks Report 2017. The World Economic Forum 2017) основними глобальними ризиками майбутнього десятиріччя були визнані поширення тіньової економіки разом із макроекономічною розбалансованістю, обмеженістю ресурсів, організованою злочинністю та корупцією [2; 3, с. 40].

Однак, незважаючи на тісну залежність рівня тіньової економіки із соціально-економічним розвитком держави, гарантуванням національної, економічної безпеки, на сьогодні відсутня вірогідна, надійна і повна інформація щодо реальних обсягів тіньової економіки України. Тому важливим напрямом детенізації економіки є удосконалення статистичної оцінки обсягів тіньової економіки.

В Україні кількісні оцінки ВВП з урахуванням тіньового сектора економіки здійснює Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (Мінекономрозвитку). Однак, зважаючи на низку причин, розрахунки обсягу тіньової економіки України нерідко стають об'єктом політичних спекуляцій.

Оціночні дані тіньової економіки, зроблені Мінекономрозвитку або іншими державними інституціями України, значно відрізняються від відповідних даних, наданих відомими міжнародними організаціями.

За розрахунками Мінекономрозвитку, у 2017 р. рівень тіньової економіки складав 33 % від офіційного ВВП, у 2016 р. – 34 % від ВВП, що на 6 відсоткових пунктів менше порівняно з відповідним показником 2015 р. [4, с. 137]. Тобто, за офіційними даними, нині відбувається зниження темпів поширення тіньової економіки, проте її рівень все одно залишається на високому рівні.

Офіційний розрахунок рівня тіньової економіки базується на п'яти методах: метод збитковості підприємств, монетарний метод, фінансовий метод, метод “витрати населення – роздрібний товарооборот” і електричний метод. Проте фахівці активно дискутують щодо ефективності використання цих методів з погляду отримання достовірних даних щодо рівня тіньової економіки. Адже різні методи оцінки тіньової економіки дають різні результати.

Водночас найбільший рівень тіньової економіки традиційно показує метод “витрати населення – роздрібний товарообіг” – за 9 місяців 2017 р. він склав 48 % від обсягу офіційного ВВП [5], який вважається найбільш репрезентативним.

У січні 2018 р. МВФ оцінив розмір тіньового сектора в структурі економіки України в 44,8 % [6]. Про це йдеться в доповіді економіста Леандро Медіни з африканського департаменту МВФ і Фрідріха Шнейдера з Університету Кеплера (Лінц), розміщеній на офіційному сайті МВФ [7]. У доповіді відзначається, що ця робота є першим системним додатком нових статистичних методів оцінки тіньової економіки, що розвивалися упродовж 2010–2017 рр. в економічній науці.

В основу роботи Медіни та Шнейдера покладені три відносно нових методики розрахунку рівня тіньової економіки: моделі MIMIC (дозволяє враховувати кілька факторів і частково зняти проблему “подвійного підрахунку” тіньової економіки, яка сильно спотворює оцінки), попиту на грошовому ринку (CDA) і “обліку передбаченого значення” (Predictive Mean Matching, PMM).

Зазначене дослідження охоплює період з 1991 до 2015 рр. і показує, як змінювався щорічно показник тіньової економіки в Україні. Так, згідно з розрахунками експертів МВФ, середній розмір тіньової економіки України з 1991 до 2015 рр. оцінюється в 44,8 % ВВП, а в 2015 р. – 42,9 % [6].

Як зазначають Леандро Медіна та Фрідріх Шнейдер [130], починаючи з 1991 р., коли тіньова економіка України оцінювалася в 38,96 % ВВП, показник безперервно зростав до 1998 р., досягнувши пікової позначки в 57 %. Низхідна тенденція показника тіньової економіки в Україні спостерігалася до 2008 р. – показник знизився до 36,65 % [6]. Фінансова криза стала причиною “відскоку”, і протягом 2009–2014 рр. рівень тіньової економіки в Україні коливався в межах 39,2 % – 43,5 %. У 2015 р., крайньому в цьому дослідженні, українська тіньова економіка оцінювалася на рівні 42,9 % [7].

Порівняно з країнами ЄС, Україна має найбільшу частку тіньової економіки, що практично у 3 рази перевищує відповідний показник європейських держав. Тобто масштаби тінізації економіки України орієнтовно знаходяться на тому ж рівні, як і в державах “третього світу”: 40–60 %. Згідно з розрахунками Ф. Шнейдера, середні обсяги тінізації української економіки протягом 2006–2015 рр. відносно інших пострадянських країн є максимальними [8, с. 114].

У 2016 р., за даними дослідження міжнародної Асоціації дипломованих сертифікованих бухгалтерів АССА, присвячених оцінці та прогнозу розвитку глобальної тіньової економіки, Україна посіла третє місце в списку країн з найбільшою (наймасштабнішою) тіньовою економікою у світі [9]. Обсяг тіньової економіки в Україні склав 45,96 % від ВВП 2016 р. (1 трлн 95 мільярдів гривень) [9; 11, с. 1; 10]. Вищим цей відсоток є тільки в Нігерії та Азербайджані [9]. За даними цього ж дослідження, прогнози стосовно динаміки тінізації економіки на найближчі 5 років невтішні, оскільки наведені показники, на думку експертів, не зміняться [11, с. 1].

Отже, на основі зазначеного, слід наголосити, що до правильності обчислення Мінекономрозвитку обсягів тіньової економіки в Україні є певні питання. Зокрема, у 2016 та 2017 рр. Мінекономрозвитку констатує факт зростання ВВП, при тому що інфляція також зростає значними темпами. Так, у 2017 р., за інформацією Державної служби статистики України, інфляція сягала 13,7 %. За економічною теорією, при такому рівні інфляції не може бути зростання ВВП, а тільки його падіння. Проте вже який рік поспіль в Україні офіційно рапортується про зростання ВВП. Таким чином, або офіційні статистичні дані не відображають реального стану економічної ситуації в країні, або рівень тіньової економіки “зашкалює”. Ми ж вважаємо, що обсяг тінізації економіки є значно більшим, ніж його офіційно “показують” державні органи.

Тому слід виважено і науково обґрунтовано підходити до використання відповідних методів щодо розрахунку обсягу тіньової економіки в Україні. На наше переконання, заслуговує на увагу метод, запропонований академіком НАН України В.Ф. Прісняковим [12], який пояснює суспільні явища з позицій точних наук та на основі застосування й обчислення критерію абсолютної стійкості ринкової системи, що знайшов широке застосування в деяких математичних моделях в економіці зарубіжжя. Цей метод достатньо простий, не потребує широкого масиву емпіричних даних. Проте результати, отримані за цим методом, підтверджуються іншими відомими (офіційними) емпіричними даними щодо обсягу тіньової економіки в розвинутих країнах світу (зазначеним автором були розглянуті відповідні дані щодо 20 країн).

Критерій абсолютної стійкості ринкової системи (Π) являє собою відношення ВВП (Y) до споживання (C):

$$\Pi = \frac{Y}{C};$$

Специфікою ринку як складної системи є його функціонування на межі стійкості, при якій будь-які відхилення параметрів ринку від рівноваги регулюються людиною. Тому різниця емпіричного значення критерію Π від теоретичного Π_T може якраз і пояснюватися неврахуванням тіньової складової.

Теоретичне значення цього критерію за вченням нестационарної макроекономіки дорівнює $\Pi_T=2$:

$$\Pi_T = \frac{(Y + B_K)}{C} = 2;$$

де B_K – теоретичне значення частки тіньової складової;

Y – офіційне значення ВВП;

C – споживання (*споживчі витрати домашніх господарств, некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, сектору загального державного управління*).

Враховуючи, що реальне значення критерію абсолютної стійкості ринкової системи $\Pi=Y/C$, проведемо такі нескладні математичні перетворення:

$$\begin{aligned} \Pi_T &= \frac{(Y + B_K)}{C} = \frac{Y}{C} + \frac{B_K}{C} = \Pi + \frac{B_K}{C} \\ \frac{\Pi_T}{\Pi_T} &= \frac{\Pi}{\Pi_T} + \frac{B_K}{C \times \Pi_T}; \\ 1 &= \frac{\Pi}{\Pi_T} + \frac{B_K}{C \times \Pi_T}; \\ \frac{B_K}{C \times \Pi_T} &= 1 - \frac{\Pi}{\Pi_T}; \\ \frac{B_K}{C} \cdot \frac{(Y + B_K)}{C} &= 1 - \frac{\Pi}{\Pi_T}; \\ \frac{B_K}{(Y + B_K)} &= 1 - \frac{\Pi}{\Pi_T}; \\ \bar{B}_K &= 1 - \frac{\Pi}{\Pi_T} = 1 - \frac{\Pi}{2}; \\ \bar{B}_K &= 1 - \frac{Y}{2 \times C}; \end{aligned}$$

Отже, розрахункове значення тіньової економіки у 2017 р. складає:

$$\bar{B}_K = 1 - 2982920 \text{ млн грн} / (2 \times 2552525 \text{ млн грн.}) = 0,42.$$

Таким чином, у 2017 р. обсяг тіньового сектора в Україні становив 42%.

Як свідчать дані Державної служби статистики України за 2017 р., українці витрачають більше, ніж заробляють. Так, сукупно за 2017 р. офіційні заробітки становили 2,5 трлн грн, що на 69 млрд грн менше витрат¹ [13]. Така різниця свідчить не лише про значний обсяг тіньової економіки, а й про обґрунтованість використання методу обчислення обсягу тіньової економіки на основі обсягу споживчих витрат домашніх господарств.

Розрахунки обсягів тіньової економіки з 2004 до 2017 рр. за вказаним методом надані у таблицях 1 та 2. У цих же таблицях порівнюються отримані за розглядом методом розрахунки обсягів тіньової економіки з обрахунками рівня тіньової економіки, здійсненими Мінекономрозвитку, Леандро Медіни та Фрідріхом Шнейдером за цими ж роками.

Таблиця 1

Розрахунки та порівняння обсягів тіньової економіки України з 2010 до 2017 рр. за методами В.Ф. Пріснякова, Л. Медіни, Ф. Шнейдера та інтегральним методом, застосованим Мінекономрозвитку

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
ВВП, млн грн	1079346	1299991	1404669	1465198	1586915	1988544	2385367	2982920
Кінцеві споживчі витрати, млн грн	897583	1094231	1221163	1329632	1429959	1709213	2007208	2552525
Обсяг тіньової економіки за методом В.Ф. Пріснякова, %	40	41	43	45	45	42	41	42
Обсяг тіньової економіки за методом Л. Медіни і Ф. Шнейдера	42,15	39,19	39,65	39,99	39,95	42,9	–	–
Обсяг тіньової економіки за інтегральним методом Мінекономрозвитку, %	38	34	34	35	43	40	34	33

Проведений ґрунтовний аналіз показників тіньової економіки України, отриманих за методом В.Ф. Пріснякова та інтегральним методом, застосованим Мінекономрозвитку, за період з 2004 до 2017 рр. дозволив дійти висновку щодо наявності кількох точок різкого зростання рівня тіньової економіки України. Ці піки зростання обсягу тіньової економіки в Україні припадають на 2009 р., 2013–2014 рр. Незавжди простежити, що ці роки зростання показників тіньової економіки України збігаються у першому випадку з фінансовою кризою 2008–2009 рр., а у другому випадку – з економіко-політичною ситуацією в країні напередодні “Революції гідності” та після зазначених подій.

При цьому, якщо показники тіньової економіки України, отримані за методом В.Ф. Пріснякова та інтегральним методом, застосованим Мінекономрозвитку, у 2004 р. практично збігаються, – за першим методом рівень тіньової економіки складає 30 %, за другим – 28 %, то, починаючи з 2005 до 2007 рр. ці показники істотно відрізняються. Так, за методом В.Ф. Пріснякова, рівень тіньової економіки у вказаний період часу зростає, а за методом Мінекономрозвитку – знаходиться на одному і тому ж рівні.

¹ Окрема стаття доходу – це гроші родичів, що працюють за кордоном. У 2017 р. вони перерахували в Україну понад 9 млрд доларів [13].

Відповідно, за першим методом у період з 2005 до 2007 рр. зростання обсягу тіньової економіки відбулось до рівня 35–36 %, а за другим – продовжило знаходитися на рівні 28 %.

На нашу думку, 2005 – це рік після “помаранчевої революції”, і влада намагалася показати успіхи в економічному розвитку країни всіма доступними способами, зокрема і штучною “підгонкою” статистичних даних до “успіхів влади”.

У 2008 р. відбулось зростання рівня тіньової економіки до 38 % (за методом В.Ф. Пріснякова) та до 34 % (за методом Мінекономрозвитку) у зв'язку з початком розгортання світової фінансової кризи.

Так, аналіз досліджень тіньової економіки дозволяє стверджувати, що розмір тіньової економіки корелює з економічними циклами [30, с. 49]. Зокрема, у період економічного спаду, зростання безробіття, зниження наявних доходів більшість людей схильні працювати у тіньовому секторі економіки. Економічна криза, яка почалася у 2008 р., підтверджує ці висновки. У 2009 р. рівень тіньової економіки значно зріс щодо ВВП. Тобто економічний спад у легальній економіці супроводжувався підйомом у тіньовій економіці. Поліпшення економічних умов з 2010 р. допомогло знизити рівень тіньової економіки в країні до 40 % по відношенню до ВВП.

У 2009 та 2010 рр. показники, отримані за методом В.Ф. Пріснякова та за методом Мінекономрозвитку, максимально збігаються, відповідно вони становлять 41 % та 39 %, а також 40 % та 38 %. З 2011 до 2013 рр. відбувається зростання рівня тіньової економіки – за методом В.Ф. Пріснякова – з 41 % до 45 %, але влада намагається штучно створити позитивну ситуацію щодо рівня тіньової економіки в країні, в результаті чого, за методом Мінекономрозвитку, у вказаний період для громадськості показують падіння або стабілізацію рівня тіньової економіки в Україні, зокрема, з 2010 до 2011 р. офіційно визнається падіння показників тіньової економіки (з 38 % до 34 %), а згодом деякий незначний підйом зазначеного показника до 35 % у 2013 р. – напередодні Євромайдану.

Після подій Майдану кінця 2013 р. – початку 2014 р. показники тіньової економіки, обраховані за методом В.Ф. Пріснякова та методом Мінекономрозвитку, практично зрівнялись і стали близькими – у 2014 р. відповідно склали 45 % та 43 %. Проте, якщо за методом В.Ф. Пріснякова обсяг тіньової економіки в Україні в наступні роки зменшився до 42 % у 2017 р., то, за методом Мінекономрозвитку, відбулось значне зниження рівня тіньової економіки з 40 % у 2015 р. до 33 % у 2017 р. На наше переконання, владі було не вигідно відображати в офіційній статистиці значні показники рівня тіньової економіки, які практично не знизились на фоні перемоги “Революції гідності”, підписання Угоди про Асоціацію з ЄС, а також після 2015 року – року так званого “очищення влади”.

При цьому, слід зауважити, що з 2015 р. тіньова економіка все ж таки почала скорочуватися по відношенню до ВВП, однак розмір цього поліпшення буде залежати від швидкості та ступеня відновлення економіки в 2018–2020 рр.

Зниження рівня тінізації національної економіки може відбутися в умовах переходу до фази активного відновлення економічного зростання, яке тісно переплітається з рівнем безробіття. Це має супроводжуватися уповільненням інфляційних процесів в економіці, відновленням динаміки зростання депозитів і кредитів у банківській системі, зниженням напруги в бюджетному секторі на основі скорочення дефіциту бюджету.

Проведена вище паралель із подіями в країні свідчить, що зазначені вище зменшення офіційних показників тіньової економіки в країні швидше свідчать про формальні, популістські показники успіху протидії явищам тіньової економіки, ніж про реальні зміни у їх динаміці.

Запропоновані теоретичні формули обрахування обсягу тіньової економіки можуть бути рекомендовані для визначення цього важливого економічного показника на макроекономічному рівні.

Однак, наведені нами оцінки стануть точнішими при використанні більшої кількості методів щодо визначення обсягу тіньової економіки, особливо що були останнім часом запропоновані зарубіжними вченими.

Водночас у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених поширеними є твердження, що визначити масштаби тіньової економіки взагалі неможливо [14] або точно встановити її обсяг навіть для фінансово стабільних держав не вдається [15]. Жодний із наявних сьогодні методів оцінок тіньової економіки не надає однозначної відповіді про її обсяги. Проте є обмежені можливості застосування різних методів оцінки тіньової економіки в умовах нестійкого розвитку національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України”: Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015. Офіц. вісн. України. 2015. № 43. Ст. 14. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/paran9#n9> (дата звернення: 11.01.2018).
2. Global Risks Report 2011. Sixth Edition. An initiative of the Risk Response Network / World Economic Forum. URL: <http://reports.weforum.org/wp-content/blogs.dir/1/mp/uploads/pages/files/global-risks-2011.pdf> (дата звернення: 15.01.2018).
3. *Гребенюк М.В.* Запровадження системної протидії тінізації економіки в сучасних умовах. Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії: матеріали міжвідомчої наук.-практ. конф. (Київ, 23 черв. 2017 р.) / редкол.: В.В. Черней, С.С. Чернявський, В.І. Шахун та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 40–44.
4. *Танасієнко Н.П.* Оцінка загроз економічній безпеці України як складовій національної безпеки. Економіка і суспільство: Мукачівський державний університет. 2017. Вип. 11. С. 136–141.
5. У Кабміні побачили зниження рівня тіньової економіки. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2018/02/12/novyna/ekonomika/kabmini-pobachyly-znyzhennya-rivnya-tinovoyi-ekonomiky> (дата звернення: 14.03.2018).
6. *Колесніченко О.* Тіньова економіка України досягає 45% – МВФ. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/02/9/633941/> (дата звернення: 14.03.2018).
7. *Medina L., Schneider F.* Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? URL: <http://www.imf.org/en/publications/wp/issues/2018/01/25/shadow-economies-around-the-world-what-did-we-learn-over-the-last-20-years-45583> (дата звернення: 14.03.2018).
8. *Рейкін В.С.* Оцінка рівня тінізації як індикатора макроекономічної безпеки України. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. Вип. 23. Ч. 1. С. 113–116.
9. Тіньова економіка України стала третьою у світі за розмірами – ЗМІ. URL: <https://tsn.ua/groshi/tinova-ekonomika-ukrayini-stala-tretoy-u-sviti-za-rozmirami-zmi-1024660.html> (дата звернення: 16.03.2018).
10. Emerging from the shadows The shadow economy to 2025. June 2017. URL: http://www.accaglobal.com/content/dam/ACCA_Global/Technical/Future/pi-shadow-economy.pdf (дата звернення: 18.03.2018).
11. *Тильчик О.В.* Адміністративно-правове забезпечення протидії тінізації економіки: теорія і практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Ірпінь, 2018. 35 с.
12. *Прісняков В.Ф.* Тіньова економіка і методи визначення її обсягу. Фінанси України. 2001. № 7. С. 3–8.
13. Украинцы тратят больше, чем зарабатывают: названы цифры. URL: <https://www.segodnya.ua/economics/enews/ukraincy-tratyat-bolshe-chem-zarabatyvayut-nazvany-cifry-1129788.html> (дата звернення: 18.03.2018).
14. *Сакс Дж., Ларрен Ф.* Макроекономіка / Пер. с англ. М.: Дело. 1996.
15. *Прісняков В.Ф.* Крива Лаффера для визначення розміру інфляційного податку. Фінанси України. 1998. № 11. С. 3–8.

REFERENCES

1. “About the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine”: Decree of the President of Ukraine dated May 6, 2015 “About the Strategy of National Security of Ukraine” dated May 26, 2005, No 287/2015. (2015). Official Herald of Ukraine 43, Art. 14. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/paran9#n9> (Date of Application: 11.01.2018) [in Ukrainian].
2. Global Risks Report 2011. Sixth Edition. An Initiative of the Risk Response Network. URL: <http://reports.weforum.org/wp-content/blogs.dir/1/mp/uploads/pages/files/global-risks-2011.pdf> (Date of Application: 15.01.2018)[in English].
3. *Grebenuk, M.V., 2017, Zaprovadzhennja systemnoji protydiji tinizaciji ekonomiky v suchasnykh umovakh. “An Implementation of Counteraction of Shadowing Economy under Modern Conditions. Abstracts of Papers”: Shadow Economy: World Tendencies and Ukrainian Realities: materials of the conference, 40–44 [in Ukrainian].*
4. *Tanasienko, N.P., 2017. Ocinka zagroz ekonomichnij bezpeci Ukrajinu jak skladovij nacionalnoji bezpeky. Assessment of Threats to Ukrainian Economic Security as a Component of National Security”, Economics and Society: Mukachevo State University 11, 136–141 [in Ukrainian].*
5. The Cabinet Saw a Decline in the level of the shadow economy. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2018/02/12/novyna/ekonomika/kabmini-pobachyly-znyzhennya-rivnya-tinovoyi-ekonomiky> (Date of Application: 14.03.2018) [in Ukrainian].

6. *Kolesnichenko, O.* Tinjova ekonomika Ukrajiny dosjaghaje 45 % – MVF. Shadow Economy of Ukraine Reaches 45 % – IMF”. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/02/9/633941/> (Date of Application: 14.03.2018) [in Ukrainian].
7. *Medina, L., Schneider, F.* “Shadow Economies Around the World: What Did We Learn over the Last 20 Years?” URL: <http://www.imf.org/en/publications/wp/issues/2018/01/25/shadow-economies-around-the-world-what-did-we-learn-over-the-last-20-years-45583> (Date of Application: 14.03.2018) [in English].
8. *Reikin, V.S.*, 2017, Ocinka rivnja tinizaciji jak indykatora makroekonomichnoji bezpeky Ukrajiny. “An Assessment of the Level of Shadowing as an Indicator of Macroeconomic Security in Ukraine”, Scientific Herald of Kherson State University 23. P. 1, 113–116 [in Ukrainian].
9. “The Shadow Economy of Ukraine Has Become the Third Largest in the World – the Media”. URL: <https://tsn.ua/groshi/tinova-ekonomika-ukrayini-stala-tretoyu-u-sviti-za-rozmirami-zmi-1024660.html>. (Date of Application: 16.03.2018) [in Ukrainian].
10. Emerging from the Shadows. The Shadow Economy to 2025. June 2017. URL: http://www.accaglobal.com/content/dam/ACCA_Global/Technical/Future/pi-shadow-economy.pdf. (Date of Application: 18.03.2013) [in English].
11. *Tylchuk O.V.*, 2018, “Administrative and Legal Support of Counteraction to Shadow Economy: Theory and Practice”: abstract of thesis ... Doctor of Law, Irpin., 35 p. [in Ukrainian].
12. *Prisniakov, V.F.*, 2001, Administratyvno-pravove zabezpechennja protydiji tinizaciji ekonomiky: teorija i praktyka. “Shadow Economy and Methods for Determining its Volume”, Finance of Ukraine 7, 3–8 [in Ukrainian].
13. Ukrainians spend more than they earn: numbers are named. URL: <https://www.segodnya.ua/economics/enews/ukraincy-tratyat-bolshe-chem-zarabatyvayut-nazvany-cifry-1129788.html>. (application date: 18.03.2013) [in Russian].
14. *Saks, Dzh., & Larren, F.*, 1996, Macroeconomics. Moskva: Delo [in Russian].
15. *Prisnjakov, V.F.*, 1998, Kryva Laffera dlja vyznachennja rozmiru infljacijnogho podatku. “Curve Laffer for determining the size of the inflation tax”. Finance of Ukraine 11, 3–8 [in Ukrainian].

UDC 343.9

O.B. Sakharova,
Candidate of Law, Senior Researcher, Head of the Department
of the Research Lab of the State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv,
ORCID ID 0000-0002-9759-5324

THE ALTERNATIVE METHOD OF AN ESTIMATION OF THE SIZE OF THE SHADOW ECONOMY OF UKRAINE

Paper presents an alternative method for estimating the volume of the shadow economy of Ukraine. The author notes that the estimated data of the shadow economy, carried out by the state bodies of Ukraine, significantly differ from the corresponding data provided by well-known international organizations and individual scientists. As a result, it is substantiated that none of the existing methods for estimating the shadow economy currently provides an unambiguous answer about its volumes; there are limited possibilities for applying various methods for estimating the shadow economy in the unstable development of the national economy. Therefore, an important direction of detensionisation of the economy is the improvement of the statistical assessment of the volume of the shadow economy, which is the purpose of the paper.

Methodological tools of the paper are: the method proposed by academician V.F. Prisniakov, which explains social phenomena from the standpoint of the exact sciences and based on the application and calculation of the criterion of absolute stability of the market system, which has found wide application in some mathematical models in foreign economies, as well as teaching methods non-stationary macroeconomics.

The main results of the study presented in the article are the calculation of the volumes of the shadow economy of Ukraine from 2010 to 2017. by the method of V.F. Prisniakov and the comparison of the obtained data with the corresponding calculations of the volume of the shadow economy conducted by foreign scientists L. Medina, F. Schneider and specialists of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine.

As a result, the author recommends applying the proposed theoretical formulas for calculating the volume of the shadow economy to determine this important economic indicator at the macroeconomic level. It is stated that since 2015, the shadow economy

began to decline in relation to GDP, but the size of this improvement will depend on the speed and degree of economic recovery in 2018-2020. It has been established that a decrease in the level of shadowing of the national economy can occur in the conditions of transition to the phase of active recovery of economic growth.

At the end of the paper, it is emphasized that these estimates of the volume of the shadow economy will become more accurate when using more methods to determine the volume of the shadow economy, especially those recently proposed by foreign scientists.

Keywords: shadow economy, national security, economic security, criminalization of the economy, corruption, estimation of the volume of the shadow economy.

Отримано 03.04.2018.